

लोक सेवा आयोग
नेपाल कृषि सेवा, प्लान्ट प्रोटेक्सन, एग्रोनोमी, हर्टिकल्चर, फिसरिज, एगू. एक्सटेन्सन, स्वायल साइन्स,
एगू. इको.एण्ड मार्केटिङ्ग, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह,
राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी, प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदको खुला प्रतियोगितात्मक
परीक्षाको पाठ्यक्रम

परीक्षा योजना (Examination Scheme)

१. यस पाठ्यक्रमलाई दुई भागमा विभाजन गरिएको छ ।

भाग	परीक्षा	विषय	अङ्क भार	प्रश्न संख्या	समय	परीक्षा प्रणाली	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क
१	लिखित	खण्ड (क) सामान्य विषय (सबै समूहका लागि अनिवार्य)	५०	२५	४५ मिनेट	वस्तुगत बहुउत्तर	१००	४०
		(खण्ड ख) समूह सम्बन्धी विषय (प्रत्येक समूहका लागि छुट्टाछुट्टै)	५०	२५				
२	अन्तर्वार्ता						२०	

२. पाठ्यक्रमको कुनै खण्डमा एकाइ र प्रश्न संख्या छुट्याइएकोमा सोही वमोजिम र यसरी नछुट्याएकोमा यथासम्भव सबै एकाइबाट प्रश्नहरू सोधिनेछन् ।
३. लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुनसक्नेछ ।
४. वस्तुगत बहुउत्तर (Multiple Choice) प्रश्नहरूको उत्तर सही दिएमा प्रत्येक सही उत्तर बापत २ (दुई) अङ्क प्रदान गरिनेछ भने गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अर्थात् ०.४ अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन ।
५. यस पाठ्यक्रममा जेसुकै लेखिएको भएता पनि पाठ्यक्रममा परेका ऐन, नियमहरू परीक्षाको मिति भन्दा ३ (तीन) महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाइएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा रहेको सम्झनु पर्दछ ।
७. लिखित परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारहरूलाई मात्र अन्तर्वार्तामा सम्मिलित गराइनेछ ।
८. पाठ्यक्रम लागू मिति - २०५८/९/१७

लोक सेवा आयोग
नेपाल कृषि सेवा, प्लान्ट प्रोटेक्सन, एग्रोनोमी, हर्टिकल्चर, फिसरिज, एगू. एक्सटेन्सन, स्वायल साइन्स,
एगू. इको. एण्ड मार्केटिङ्ग, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह,
राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी, प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदको खुला प्रतियोगितात्मक
परीक्षाको पाठ्यक्रम

खण्ड (क) सामान्य विषय (सबै समूहका लागि अनिवार्य)

प्रश्नसंख्या :- २५

अङ्क :- ५०

१. चालू पञ्चवर्षीय योजनाको अवधारणा, उद्देश्य र प्राथमिकता ।
२. चालू पञ्चवर्षीय योजनामा कृषि विकासको उद्देश्य, नीति र बाली, फलफूल, तरकारी, मत्स्य, पशुपंक्षी आदि क्षेत्रगत विकास कार्यक्रमको प्राथमिकता, लक्ष्य एवं कार्यान्वयन रणनीति ।
३. कृषि तथा पशु विकास कार्यक्रम तर्जुमाका आधार र एकीकृत प्रसारसेवा कार्यक्रम ।
४. कृषि तथा पशु विकास कार्यक्रममा ऋण, उत्पादन सामग्री, कृषि औजार तथा उपकरण, बजार तथा मूल्य व्यवस्था ।
५. कृषि एवं पशु विकासमा सरकारी, सहकारी तथा निजी क्षेत्रको भूमिका ।
६. प्रमुख कृषि/पशुपंक्षी जन्य वस्तुहरुको उत्पादन लागत तथा मूल्य निर्धारण ।
७. नेपालको अर्थतन्त्रमा कृषि/पशु विकासको महत्व ।
८. वर्तमान कृषि र पशुसेवा विभागको संरचना र उपलब्धि ।
९. बढ्दो जनसंख्या वृद्धिदरको परिप्रेक्ष्यमा उत्पादन वृद्धिको लागि अपनाइने उत्पादन र उत्पादनोपरान्त (Post-harvest) प्रविधि ।
१०. कृषि विकासमा कृषि/पशु प्रसारको महत्व ।
११. कृषि/पशु प्रसारका विभिन्न तरीकाहरु तिनको तुलनात्मक फाइदा र सीमितताहरु ।
  - (क) व्यक्तिगत तरीका (Individual method)
  - (ख) समूहगत तरीका (Group method)
  - (ग) सामुदायिक तरीका (Community method)
१२. कृषि/पशु विकासमा समूह पद्धति प्रकृया र कार्यान्वयन, अगुवा कृषक छनौटको आधार भूमिका र परिचालन ।
१३. कृषि/पशु प्रसारमा प्रदर्शन कार्यक्रमको उद्देश्य, सीमितता र प्रभावकारिता ।
१४. कृषि/पशु विकास कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा जिल्ला प्रोफाइल (District Profile) को महत्व ।
१५. कार्यक्रममा कार्यान्वयन स्तरमा सुपरिवेक्षण, अनुगमन एवं मूल्यांकनको भूमिका ।
१६. नेपालको कृषि/पशु सेवा कार्यक्रममा महिला एवं युवाको भूमिका ।
१७. नेपालको कृषि विकास कार्यक्रमका प्रमुख समस्याहरु ।
१८. कृषि/पशु विकासका लागि सञ्चार कार्यक्रमको आवश्यकता ।
१९. कृषि/पशु विकासका लागि तालीम कार्यक्रमको भूमिका ।
२०. कृषि विकासमा ग्रामीण पूर्वाधार (सिंचाइ, कृषि सडक आदि) को महत्व ।
२१. दिगो कृषि विकासका सिद्धान्तहरु ।
२२. कृषि/पशु विकास कार्यक्रममा स्थानीय निकायहरुको भूमिका ।

((समाप्त))

लोक सेवा आयोग
नेपाल कृषि सेवा, प्लान्ट प्रोटेक्सन, एग्रोनोमी, हर्टिकल्चर, फिसरिज, एगू. एक्सटेन्सन, स्वायल साइन्स,
एगू. इको. एण्ड मार्केटिङ्ग, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह,
राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी, प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदको खुला प्रतियोगितात्मक
परीक्षाको पाठ्यक्रम

खण्ड (ख) फिसरिज समूह सम्बन्धी विषय

प्रश्नसंख्या :- २५

अङ्क :- ५०

१. नेपालमा मत्स्य पालनको संक्षिप्त इतिहास तथा वर्तमान अवस्था ।
२. माछाको परिभाषा र प्राणी जगतमा माछाको स्थान ।
३. माछाको वाह्य स्वरूप (External Morphology) र विभिन्न अंगहरूको क्रियाप्रणाली ।
४. माछाको विभिन्न भित्री अंगहरूको बनावट र अंगहरूको क्रियाप्रणाली ।
५. नेपालमा पाइने स्वदेशी माछाहरूबारे साधारण ज्ञान ।
६. मत्स्यपालनको परिभाषा र मत्स्यपालनमा प्रयोग गरिएका स्वदेशी माछाहरू बारे जानकारी ।
७. नेपालको मत्स्यपालन व्यवसायमा समावेश गरिएका विदेशी माछाहरू समावेश गर्नाका कारणहरू ।
८. मत्स्यपालन व्यवसायमा समावेश गरिएका स्वदेशी तथा विदेशी माछाहरूको आकार प्रकार र तिनका आहार विहार आदि ।
९. मत्स्यपालनका विभिन्न प्रणालीहरू :
  - (क) मोनोकल्चर (Monoculture)
  - (ख) पोलीकल्चर (Polyculture) र
  - (ग) एकीकृत मत्स्यपालन (Integrated fish culture)
१०. एकीकृत मत्स्यपालन तरिका र त्यसको व्यवस्थापनपक्ष :
  - (क) धानखेतमा माछा खेती ।
  - (ख) घाँस खेती र मत्स्यपालन ।
  - (ग) पशुपालन र मत्स्यपालन ।
  - (घ) फलफूल, तरकारी खेती र मत्स्य पालन ।
११. माछा पाल्ने पोखरीको पहिचान र छनौट :
  - (क) गाउँघरमा रहेका पुरानो पोखरीमा माछा पालन गर्ने तरिका र सामना गर्नुपर्ने समस्याहरू ।
  - (ख) नयाँ पोखरीमा माछा पालन ।
१२. नयाँ पोखरी निर्माणको लागि उपयुक्त स्थलको जाँच र छनौटका आधारहरू ।
१३. मत्स्यपालन व्यवसायको लागि नयाँ पोखरी निर्माण गर्ने तरिका र विधि ।
१४. मत्स्यपालन व्यवसायमा विभिन्न प्रयोजनका लागि आवश्यक पर्ने पोखरीहरू र त्यसको प्रयोग ।
१५. मत्स्यपालन व्यवसायको लागि आवश्यक पानीको भौतिक तथा रसायनिक (Physical and Chemical) गुणहरू र त्यसको जाँच पहिचान ।
१६. माउ माछा:- माउ माछाका गुणहरू, छनौट प्रकृया, स्टकिङ्ग(Stocking) दर र व्यवस्थापन तरिका ।
१७. माछाको प्रजनन बारे ज्ञान :
  - (क) प्राकृतिक प्रजननको तयारी र प्रजनन तरिका ।
  - (ख) कृत्रिम प्रजनन: तयारी, आवश्यक विभिन्न हर्मोन (Hormone) बारे जानकारी र प्रजनन तरिका ।
१८. कृत्रिम मत्स्य प्रजननका लागि आवश्यक ह्याचरी (Hatchery) का पूर्वाधारहरू, त्यसको निर्माण र प्रयोग ।
१९. माछाको बिउ उत्पादन (Fish seed production)
  - (क) भुसुना भुराको उत्पादन (Hatchling Production)
  - (ख) सानो भुराको उत्पादन (Fry Production)
  - (ग) भुरा उत्पादन (Fingerling Production)
  - (घ) ठूलो भुरा उत्पादन (Advance Fingerling Production)

लोक सेवा आयोग
नेपाल कृषि सेवा, प्लान्ट प्रोटेक्सन, एग्रोनोमी, हर्टिकल्चर, फिसरिज, एगू. एक्सटेन्सन, स्वायल साइन्स,
एगू. इको. एण्ड मार्केटिङ्ग, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह,
राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी, प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदको खुला प्रतियोगितात्मक
परीक्षाको पाठ्यक्रम

२०. विभिन्न साइज र वजनका माछा भुरा ढुवानी गर्ने तरिकाहरु ।
२१. (खाने) माछा उत्पादनको व्यवस्थापन :
(क) पोखरीको तयारी : चून, मलखादको मात्रा एकिन गर्ने र प्रयोग गर्ने तरिका ।
(ख) माछा भुरा स्टकिङ्ग गर्न आवश्यक संख्या र विभिन्न जातका माछा भुराको अनुपात (Ratio) एकिन तथा पहिचान गर्ने र स्टकिङ्ग गर्ने
(ग) माछाको विभिन्न आहारा : प्राकृतिक तथा कृत्रिम आहाराबारे ज्ञान, कृत्रिम आहाराको पौष्टिक तत्व, छनौट र व्यवस्थापन र कृत्रिम आहाराको रूपमा विभिन्न घाँसको प्रयोग र फाइदाहरु ।
२२. (खाने) माछा बढी उत्पादन गर्ने पद्धतिहरु
(क) सामान्य (Extensive) पद्धति
(ख) उन्नत पद्धति (Semi-intensive system)
(ग) सघन पद्धति (Intensive system)
२३. प्राकृतिक जलाशयमा मत्स्यपालन
(क) पिंजडामा मत्स्यपालन (Cage fish culture)
(ख) इन्क्लोजरमा मत्स्यपालन (Enclosure fish culture)
२४. माछाको वृद्धि जाँच र उचित व्यवस्थापन ।
२५. माछाका शत्रु जीवहरु (Predators) एवं हानिकारक किराहरु (Harmful insects) र तिनको नियन्त्रण गर्ने तरिकाहरु ।
२६. पानीमा उम्रने विभिन्न भारपात (Aquatic weeds)को पहिचान र त्यसको नियन्त्रणका तरिका ।
२७. माछा मार्ने तथा माछामा लाग्ने रोगहरु
(क) अभावका कारणहरु (Causes of Deficiency)
(ख) विभिन्न परजीवीहरु (External and internal parasites) र त्यसको निदान तथा उपचारका तरिकाहरु ।
२८. माछा मार्ने/समात्ने विभिन्न उपकरणहरु र त्यसको प्रयोग गर्ने तरिकाहरु ।
२९. मत्स्य विष र त्यसको प्रयोग गर्ने तरिका ।
३०. माछाको उत्पादनको मूल्यांकन ।
३१. माछाको वर्तमान बजार व्यवस्था र सुधारका उपायहरु ।
३२. माछाको संरक्षण (Preservation) तरिकाहरु ।
३३. मत्स्य पालन कार्यमा प्रचार र प्रसारको महत्व, विभिन्न पद्धति र तत् सम्बन्धी विद्यमान समस्याहरु ।
३४. जलचर संरक्षण ऐन, २०१७ का विशेषताहरु

((समाप्त))

द्रष्टव्य

१. निम्नलिखित एकाइबाट देहाय अनुसार प्रश्नहरु सोधिने छन् :

पाठ्यक्रमको एकाइ	प्रश्न संख्या
१-८	४
९-२६	१९
२७-३४	२
जम्मा	२५